

Anna Ramstedt

"Kukapa uskoisi, että tässä
pienessä ja hauraassa naisessa
on niin paljon voimaa"

– Muusikkonaisten kehot
vuoden 1938 musiikkilehdistön
katseen alla

ARTIKKELI

MUSIIKKI
3 | 2025

ORCID: 0000-0002-2356-4023

DOI: 10.51816/MUSIIKKI.176361

FT Anna Ramstedt työskentelee postdoc-tutkijana (Helsingin yliopisto)
Koneen säätiön rahoittamassa Musiikintutkijat yhteiskunnassa
-tutkimushankkeessa.

anna.ramstedt@helsinki.fi

In this article, I examine how gendered and racialized bodies are represented in the music press of the Helsinki metropolitan area in 1938. The research material consists of digitized press writings from *Helsingin Sanomat*, *Uusi Suomi*, and *Hufvudstadsbladet*. The selected twenty newspaper articles and concert reviews focus primarily on women musicians. These writings are characterized by a strong emphasis on gendered and racialized representations and descriptions of bodies. I approach the material through the phenomenon of *staring* (Garland-Thomson 2009), exploring the dynamics of curiosity and the gaze that produces strangeness in situations where the body appears as deviant or difficult to comprehend. Additionally, I analyse the listening experience as part of the meaning-making process in which the meanings attributed to sound emerge at the intersections of social norms and power relations (Eidsheim 2011; 2019; Thurman 2021).

The aim of the article is to investigate how gendered and racialized representations constructed in press writings influence the perception of classical music history, in other words, what kinds of bodies and agencies are depicted as part of the musical continuum. I demonstrate how staring and white normativity shape the ways in which the bodies of women musicians are encountered and made meaningful. Sociocultural norms not only guide the representation of bodies but are also closely connected to the affective reactions, such as excitement, pleasure, and confusion, evoked by performances or performers. Depending on sociocultural norms and affective responses, the actions of women musicians were positioned in various ways in relation to the historical narrative of music.

ABSTRAKTI

Vaikka historia jäsennetään usein yhtenä lineaarisena tapahtumaketjuna, historiallinen kertomus rakentuu kuitenkin monista risteävistä todellisuuksista ja niiden uudelleentulkinnoista (Hemmings 2005; Browne 2014, 49, 74; Kurkela ja Mantere 2015, 1–2; Sellberg 2019; Välimäki ja Koivisto–Kaasik 2023, 22).¹ Erityisesti feministisen musiikin historian perinteeseen sijoittuvat tutkimukset ovat täsmentäneet musiikin historian kuvaa oikeudenmukaisemmaksi tuomalla esille musiikin historiassa unohtuneiden säveltäjä- ja muusikkonaisten merkittävän läsnäolon paljastaen samalla rakenteita, jotka ovat vaikuttaneet heidän näkymättömyyteen (ks. esim. Citron 2000 [1993]; Moisala ja Valkeila 1994; Björkstrand 1999; Tarasti 2017; Välimäki ja Koivisto–Kaasik 2023). Musiikintutkija Susanna Välimäki ja musiikinhistorioitsija Nuppu Koivisto–Kaasik (2023, 450) esittävät laajaan Suomessa toimineiden historiallisten säveltäjänaisten tutkimukseen perustuen, että klassisen musiikin kulttuuriin on tiedostamatta vaikuttanut sekä kulttuurinen naisviha että homokammo. Musiikillista miesvaltaisuutta on monin tavoin oikeutettu ja selitetty klassisen musiikin esteettisten ihanteiden ja arvojärjestelmien sekä säveltäjyyden määritelmien kautta, jotka ovat suosineet erityisesti miehiä (Välimäki ja Koivisto–Kaasik 2023, 16–17; ks. myös McClary 2002 [1991]; Green 1997; Cannizzo ja Strong 2020). Kanonisoituneita säveltäjiä on 2000-luvun klassisen musiikin tutkimuksessa tarkasteltu myös kolonialististen rakenteiden ja valkoisuusnormien näkökulmasta. Koloniaalisia rakenteita on havaittavissa klassisessa musiikissa muun muassa siinä, miten erityisesti kanonisoituihin säveltäjiin ja heidän musiikkiinsa on liitetty mielikuvia suuruudesta, ajattomuudesta, puhtaudesta ja henkisestä ylevyydestä. (Kajikawa 2019; Walker 2020; Ewell 2023.)

Se, että tietyt säveltäjät, teokset tai esittäjät nähdään ylivertaisina, ei ole sattumanvaraista tai luonnollista vaan seu-

Anna Ramstedt

**”Kukapa uskoisi,
että tässä pienessä
ja hauraassa
naisessa on niin
paljon voimaa”**

– Muusikkonaisten
kehot vuoden 1938
musiikkilehdistön
katseen alla

1 Kiitän Otto A. Malmin lahjoitusrahastoa ja Koneen säätiötä (Musiikintutkijat yhteiskunnassa -hanke), jotka ovat rahoittaneet tätä tutkimusta.

rausta prosessista, jossa musiikin arvojärjestelmä muodostuu. Musiikintutkija Marcia J. Citronin (2000 [1993], 193) mukaan tähän prosessiin vaikuttavat monet tekijät, kuten instituutioiden henkilöstö, kustannuslaitokset, levy-yhtiöt, tieteellinen yhteisö, musiikkioppilaitokset sekä erilaiset rahoittavat säätiöt ja organisaatiot. Yhtenä tekijänä Citron (2000 [1993], 178–179) mainitsee myös musiikkikriitikot ja reseption, jotka legitimoivat ja vahvistavat musiikin toimijoihin liitettäviä sosiokulttuurisia merkityksiä (ks. Sarjala 1992; Mantere 2001, 31; Mononen 2025). Musiikinhistorioitsija Markus Mantere (2001, 25–26) toteaa, että musiikkikritiikki voi olla muusikon tai säveltäjän palautteen lisäksi väylä muodostaa ja uusintaa todellisuutta siitä, mitä musiikkikulttuuri on ja minkälaisia ihanteita ja arvoja siihen liittyy. Samalla musiikkikritiikki ja lehdistökirjoitukset ovat ikkunoita musiikkikulttuurin kontekstiin paljastaen jotain sekä lausujasta että siitä ajasta, jossa ne on kirjoitettu (Mantere 2001, 25–26; ks. myös Mononen 2018, 17). Varsinkin klassisesta musiikista kirjoitettu kritiikki on historiallisesti vahvistanut klassisen musiikin statusta ja ylläpitänyt kanonisoitujen säveltäjien auktoriteettia. Musiikillisen arvostuksen mittareina ovat toimineet niin kulttuuriset arvojärjestelmät kuin myös valkoisuusnormi ja miehin katse. (Ks. esim. Sarjala 1994; Ellis 1997; Taruskin 2008; Lim 2012; Thurman 2021.)

Tässä artikkelissa pureudun Helsingissä vuonna 1938 julkaistuihin lehdistökirjoituksiin ja konserttiarvioihin ja tarkastelen minkälaisia sukupuolittuneita ja rodullistavia rakenteita ja käsityksiä niissä ilmenee. Artikkelin tutkimusaineisto koostuu 139 digitoidusta lehdistökirjoituksesta², jotka on kerätty *Helsingin Sanomista*, *Uudesta Suomesta* ja *Hufvudstadsbladetista*. Aineiston selkeän rajauksen vuoksi olen keskittynyt erityisesti piano-, viulu- ja sellomusiikkia sekä niiden esityksiä käsitteleviin lehdistökirjoituksiin. Runsaan tutkimusmateriaalin rajaamiseksi olen jättänyt laulumusiikkia koskevat tekstit tarkastelun ulkopuolelle. Näistä 139 arvostelusta olen valinnut analysoitavaksi tässä artikkelissa 20 kirjoitusta, joista suurin osa käsittelee erityisesti muusikkonaisia. Näissä valikoiduissa artikkeleissa erityistä on niissä esiintyvä sukupuolittava ja rodullistava representaatio ja kehojen kuvailu. Koska vuonna 1938 visuaalinen media, kuten valokuvat, eivät olleet lehdistökirjoituksissa

2 Kaikki tutkimusmateriaali on saatavilla Kansalliskirjaston digiarkistosta. Osa näistä kirjoituksista on nimimerkillä kirjoitettuja. Joidenkin toimittajien henkilöllisyys on tiedossa (Hirvonen 2000), kun taas toisten kohdalla sitä ei ole voitu selvittää.

aina mahdollisia, on toki luonnollista, että kirjoittajat turvautuivat runsaaseen sanalliseen kuvaukseen. Lehdistökirjoitukset, joissa esiintyy ylenpalttista kiinnostusta kehoja kohtaan, tarjoavat kuitenkin rikkaan tutkimusmateriaalin. Lähestynkin aineistoa *tuijotuksen* ilmiön kautta (Garland-Thomson 2009) eli uteliaisuutena ja haluna käsitellä sitä, mikä näyttäytyy tuijottavalle oudon, normista poikkeavan tai vaikeasti jäsennettävän kehon kautta. Tarkastelen näitä kuvauksia myös siitä näkökulmasta, miten ne jäsenyivät ja ilmenevät kirjoituksissa osana kuuntelukokemusta (Eidsheim 2019; Thurman 2021). Tutkimusartikkelissani kysyn, miten sukupuolittunut ja rodullistettu keho kohdataan vuoden 1938 pääkaupunkiseudun musiikkilehdistössä ja miten tuijotus ja valkonormatiivinen kuuntelu ilmenevät osana tätä prosessia. Tarkastelun tavoitteena on selvittää, miten lehdistökirjoituksissa rakentuvat sukupuolittuneet ja rodullistavat representaatiot vaikuttavat käsitykseen klassisen musiikin historiasta, eli millaiset kehot ja toimijuudet sisällytetään osaksi historiallista jatkumoa.

1930-luvun sinfoniaorkestereissa sukupuolierottelu oli voimakasta, mikä heijastaa klassisen musiikin kulttuurihistoriallista perinnettä: naispuoliset muusikot eivät juurikaan saaneet mahdollisuuksia liittyä orkestereihin, saati toimia kapellimestareina (Välimäki ja Koivisto-Kaasik 2023, 386). Vuosi 1938 oli musiikinhistoriallisesti merkittävä vuosi, sillä säveltäjä ja kapellimestari Heidi Sundblad-Halme perusti sinä vuonna ystäviensä ja kollegoidensa kanssa Helsingin Naisorkesteri – Helsingfors Damorkester -yhdistyksen, joka koostui noin kolmestakymmenestä ammatti- ja harrastelijamuusikosta. Orkesteri, jossa esiintyivät muun muassa tunnetut muusikot kuten sellisti Kirsti Gallén-Kallela ja harpisti Elvi Kajanus, konsertoiti sekä Suomessa että Pohjoismaissa. (Välimäki ja Koivisto-Kaasik 2023, 386–387.) Vaikka säveltäjä- ja muusikkonaisten toiminta oli vilkasta, heidän merkityksensä on myöhemmin pyyhitty pois klassisen musiikin historiasta, eikä heitä pitkään aikaan asetettu osaksi musiikinhistoriallista kertomusta. Palaten alkuun eli siihen, miten historiallinen kertomus rakentuu, pyrin tutkimuksen kautta osoittamaan, miten lehdistökirjoituksissa ilmenevät ne prosessit, jotka ovat vaikuttaneet musiikinhistoriallisen kertomuksen muotoutumiseen: miksi tietyt toimijat ja kertomukset ovat tulleet osaksi klassisen musiikin historiaa ja miksi toiset ovat jääneet sen reunoille tai unohtuneet kokonaan.

Anna Ramstedt

”Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa”

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

Muusikot sukupuolittavien ja rodullistavien lehdistökirjoitusten kohteena

ARTIKKELIT
3 | 2025

Tämä artikkeli sijoittuu feministisen musiikintutkimuksen kenttään, jota luonnehtii sukupuolen ja muiden erontekijöiden kriittinen tarkastelu musiikissa, äänessä ja niihin liittyvissä ilmiöissä. Tutkimus kiinnittyy erityisesti klassisen musiikin kulttuurihistorian feministiseen tutkimukseen, jonka tutkimuskohteina ovat niin klassisen musiikin kaanon ja siihen liittyvät valtahierarkiat kuin eri tavoin asemoituvien säveltäjien toiminta klassisen musiikin historiassa (esim. Citron 2000 [1993]; Kajikawa 2022; Walker 2020; Välimäki ja Koivisto-Kaasik 2023), sukupuoli ja riistävät erot esityskäytännöissä ja musiikillisissa merkityssuhteissa (esim. McClary 2002 [1991]; Eidsheim 2011; Thurman 2021), valtahierarkiat ja sukupuoli musiikkikasvatuksessa ja pedagogiikassa sekä muusikoiden kohtaamat hierarkiat ja normit (esim. Brett, Wood ja Thomas 2006 [1994]; Green 1997; Vaugeois 2018). Musiikintutkija Lucy Greenin (1997, 15) kuvauksen mukaan klassisen musiikin kulttuurihistoriaa luonnehtii erityisesti musiikillinen patriarkalaisuus³, jossa vahvasti yhteiskunnalliset miesvaltaiset normit ja valtahierarkiat ohjaavat musiikkitoimintaa jakaen musiikillisen toiminnan karkeasti julkiseen ja yksityiseen (ks. myös Cantell 1992). Klassisen musiikin kulttuurihistoriassa eivät heijastu pelkästään yhteiskunnalliset käyttäytymissäännöt vaan myös sosiokulttuuriset rakenteet, kuten luokkaan, sukupuoleen ja rotuun liittyvät vastakohtaparit, jotka rakentuivat ja tulivat oikeutetuksi musiikillisen toiminnan myötä (Green 1997; Leppert 1995 [1993]; Mantere 2001; Välimäki ja Koivisto-Kaasik 2023). Siinä missä säveltäjänaroihin ja (tähti)kapellimestareihin luotiin 1800-luvulla äärimaskuliinisia konnotaatioita, liitettiin erityisesti laulu ja pianonsoitto puolestaan valkoisten keskiluokkaisten tyttöjen tapakasvatukseen. Muusikkonaisten ja -säveltäjien toimintaa haastoivat monet tekijät, kuten moraaliset uskomusjärjestelmät sekä sukupuolittuneet ja naisvihamieliset normit, joiden mukaan ammatillinen musisoiminen oli naisille epäsopevaa ja paheksuttavaa. (Välimäki ja Koivis-

3 Koska klassisen musiikin kulttuurissa miesvaltaisuus yhdistyy usein myös valkoiseen eurosentriseen miesvaltaisuuteen, musiikintutkija Cassandra Gibson (2024) on kehittänyt edelleen Greenin käsitettä muotoon ”musiikillinen euro-patriarkalaisuus” (ks. myös Salami 2020). Välimäki ja Koivisto-Kaasik (2023, 450) puolestaan kuvailevat klassisen musiikin miesvaltaisuutta ”äärimaskuliinisuudeksi”.

to-Kaasik 2023, 449–450; ks. myös Leppert 1995 [1993], 153; Vaugeois 2018; Ramstedt 2024, 25–38.)

Nämä normit tulee käsittää risteävästi, sillä myös muut sosiaaliset rakenteet, kuten etnisyys, ”rotu”, yhteiskuntaluokka ja seksuaalisuus, vaikuttivat eri tavoin asemoituvien muusikkojen toimintaan. Esimerkiksi historian tutkija Kira Thurman tuo esiin kirjassaan *Singing Like Germans – Black Musicians in the Land of Bach, Beethoven, and Brahms* (2021) mustien muusikoiden merkittävän läsnäolon Saksan kulttuurielämässä 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun. Nämä muusikot eivät ainoastaan esiintyneet kuninkaallisissa palatseissa ja Richard Wagnerin syntymäpäivillä vaan toimivat myös keskeisissä rooleissa orkestereissa, oopperalavoilla ja kapellimestareina. Thurman (2021, 154) esittääkin tutkimuksessaan, miten valkoiset kuulijat – ja erityisesti valkoiset musiikkikriitikot – tulkitsivat mustien muusikoiden esityksiä saksalaisista liedeistä 1930-luvun Keski-Euroopassa rodullisten ennakkoluulojen, valkoisuuden ja rasismien kautta. Thurman (2021, 272) korostaa, että Keski-Euroopassa mustien muusikoiden historia kietoutuu yhteen Beethovenin teoksia esittäneiden mustien taiteilijoiden ja heidän panoksensa unohtaneiden valkoisten saksalaisten kanssa.

Esimerkkejä muista tutkimuksista, joissa on tarkasteltu epätasa-arvon rakentumista ja ilmenemistä musiikkilehdistössä, ovat muun muassa Katherine Ellisin (1997) tutkimus pianistinai-sista 1800-luvun Pariisissa kirjoitetusta kritiikistä, Taru Leppäsen (2000; 2015) tutkimus vuoden 1995 Jean Sibelius -viulukilpailusta kertovista mediateksteistä, Lucy Limin (2012) tutkimus 1950-luvun Lontoon pianistinaiisiin kohdistuvasta musiikkikriitistä, Koiviston (2021) intersektionaalinen näkökulma säveltäjänäisten teosten julkiseen vastaanottoon liittyviin ennakkoluuloihin ja Markus Virtasen (2021; 2023) tutkimus säveltäjä Ann-Elise Hannikaisen teosten lehdistöreseptiosta. Näissä tutkimuksissa ilmenee eri tavoin, miten muusikoiden toimintaa on käsitetty rodullistettujen ja sukupuolittuneiden linssien läpi, sillä konserttilava nähdään tilana, jossa eriarvoisuuden rakenteet korostuvat. Toisaalta tutkimukset valottavat myös, miten muusikot ovat osallistuneet aktivismiin haastamalla näitä rakenteita.

Aiemman tutkimuksen tavoin sovellan feministisen musiikintutkimuksen näkökulmia (McClary 2002 [1991]; Moisala ja Valkeila 1994; Rojola ja Väättäinen 2004; Macarthur et al. 2017; Wahlfors 2021; Rantanen, Koivisto-Kaasik ja Lampela 2023) tarkastellakseni erityisesti lehdistökirjoituksissa ilmeneviä valtasuhteita, jotka rakentuvat tuijotuksen ja kuuntelun kautta. Femi-

Anna Ramstedt

”Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa”

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

nistiteoreetikko Rosemarie Garland-Thomsonin (2009, 3–4) on tarkastellut ja teoretisoinut erityisesti tuijotusta. Garland-Thomson (2009, 10, 37) luonnehtii tuijotusta intensiiviseksi katsomiseksi, jossa kohde herättää katsovassa uteliaisuutta ja halua ymmärtää katseen kohdetta. Siinä missä miehinen katse (eng. *male gaze*) objektivoi katseen kohdetta ja asettaa kohteen alistaiseen asemaan, kohdistuu eri muodoissa ilmenevä tuijotus usein siihen, mikä näyttäytyy uutena tai vallitseviin normeihin sopimattomana (Garland-Thomson 2009, 37). Garland-Thomson (2009, 10) kuvailee, kuinka tuijotuksen ilmiö luo ja muokkaa sosiaalisia suhteita, prosesseja, valtasuhteita ja identiteettejä. Siinä missä Garland-Thomson (2009) lähestyy tuijotusta varsinkin visuaalisissa medioissa, lähestyn tässä tuijotusta ja katsetta kirjoitetussa muodossa. Tarkastelen tuijotusta osana kirjoittajien prosessia ymmärtää erityisesti feminiiniset tai rodullistetut kehot klassisen musiikin kontekstissa ja asettaa nämä kyseiseen kontekstiin.

Lehdistökirjoituksia tarkasteltaessa on syytä panna merkille, että varsinkin konserttiarvioiden kirjoittajat olivat ennen kaikkea valkoisia miehiä. Heidän lehdistökirjoituksensa muusikko- ja säveltäjänaisista 1930-luvulla voidaan puolestaan käsittää jopa naisvihamielisinä. Sen sijaan, että tarkastelisin näitä tekstejä puhtaasti naisvihamielisyyden ilmauksina, keskityn prosesseihin, jossa kirjoitusten kautta pyritään ymmärtämään ja määrittämään kehoja ja jossa samalla tuotetaan sukupuolittuneita ja rodullistettuja merkityksiä ja valtasuhteita. Sovellan ja yhdistän siis tutkimusmateriaalin analyysissä niin intersektionaalista kuin diskurssianalyyttistä lähestymistapaa, ja tarkastelen, miten sukupuolittuneet ja rodullistetut kehot representoidaan lehdistökirjoituksissa ja millaisia mielikuvia affektiivisista reaktioista kirjoituksissa ilmenevä tuijotus rakennuttaa.

Koska analyysin kohteena ovat musiikkia käsittelevät kirjoitukset, on luontevaa pohtia miten kirjoitusten sukupuolittuneet tai rodullistavat käsitykset ilmenevät lehdistökirjoituksissa heijastuvissa kuuntelukokemuksissa. Sovellan analyysissani erityisesti musiikintutkija Nina Sun Eidsheimin (2011; 2019) ja Thurmanin (2021) käsityksiä siitä, miten sosiokulttuuriset normit ja kuuntelukokemus limittyvät merkityksiä rakentaviksi prosesseiksi. Eidsheim (2011, 665; 2019, 9–13) käsittelee ääntä kiinteän ja pysyvän ilmiön sijaan prosessina, jossa äänelle annetaan merkitys kuulijan odotusten ja kulttuuristen oletusten kautta. Siten kuuntelu on valtasuhteita tuottavaa toimintaa. Tutkimuksessaan 1930-luvun Keski-Euroopassa toimineista mustista muusikoista ja heidän vastaanotostaan Thurman (2021, 136) korostaa, että

valkoisten kuulijoiden pyrkimykset sopeutua mustien muusikoiden esityksiin paljastavat, miten rodullistamista ja rotukategorioita neuvoteltiin ja rakennettiin vastaanoton tasolla. Tämä prosessi ilmenee muun muassa siinä, miten mustien muusikoiden esityksiä on arvioitu ja arvotettu. Sovellan erityisesti Thurmanin (2021, 10–11) analyysia tarkastellessani, miten valkoisuuden normi tai essentialisoivat sukupuolittavat käsitykset ilmenevät osana kuuntelukokemusta.

Ymmärtääkseni, miten lehdistökirjoituksissa käsiteltävät muusikot asemoidaan musiikinhistorialliseen kertomukseen, tarkastelen, millaisia ajallisia tiloja kirjoituksissa ilmenee. Kuten Garland-Thomson (2009, 132) muotoilee, "[t]uijotus paljastaa tarkoin varjellun salaisuuden, että pelkkä maailmassa oleminen muokkaa ajan kuluessa kehojamme."⁴ Feministiteoreetikko Victoria Browne (ks. myös Kristeva 1981; Grosz 2004; 2005; Belmonte Ávila ja Encarnación-Pinedo 2024) tarkastelee kirjassaan *Feminism, Time, and Nonlinear History* (2014) feminististen näkökulmien kautta aikaa ja epälineaarista historiaa korostaen, että keskeisintä on analysoida, millaisia vaikutuksia ajallisuuden rakentumisella on eri konteksteissa. Browne (2014, 143) korostaa, että aika ei ole neutraali tai universaali ilmiö vaan muokkautuu valtasuhteiden, sukupuolen ja historiallisen kerronnan kautta ja vaikuttaa siihen, keiden kokemukset ja näkökulmat saavat tilaa ja merkitystä. Tutkimuksellisesti ajallisuuden rakentumisen näkökulman kautta on mahdollista tarkastella sitä, miten hämmennys, tuijotus ja merkityksiä rakentava kuuntelu heijastuvat tavoissa, joilla muusikkonaiset asetetaan tai jätetään asettamatta osaksi musiikinhistoriallista kertomusta.

Anna Ramstedt

"Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa"

– Muusikkonaisien kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

"Ensimmäiseksi on ainakin kerrottava hänen käsistään" – Sukupuolittunut keho lehdistökirjoitusten ristiaallokossa

Klassisen musiikin esittämiseen liittyy monin tavoin ihmeellinen paradoksi: samalla kun ruumiin täytyy olla läsnä äänen tuottamiseksi, täytyisi sen samalla olla huomaamaton, jotta se voi antaa tilaa musiikkiteoksen loistaa. Näkymättömyyden etuoikeutta on yhdistetty erityisesti kehoihin, jotka solahtavat val-

4 "Staring announces the well-kept secret that simply being in the world over time reshapes our bodies." (Garland-Thomson 2009, 132.) Kääntänyt kirjoittaja.

koisen maskuliinisuuden normiin. (Bull 2019, 103–104; Green 1997, 80.) Ruumis, varsinkin feminiiniseksi sukupuolitettu ruumis, on klassisen musiikin sosiokulttuurisessa historiassa risti-riitaisuuksien ja monien kiistanalaisten kysymysten kohteena. Tutkimusmateriaalissa tämä ilmenee ylenmääräisessä kiinnostuksessa erityisesti muusikkonaisten kehoja kohtaan. Historiallisissa konserttiarvioissa on havaittavissa sekä sitä, mitä Garland-Thomson (2009, 47–51) määrittelee uteliaaksi tuijotukseksi (*curious staring*) että sitä, mitä hän luonnehtii barokkituijotukseksi (*baroque staring*). Utelias tuijotus ilmenee haluna käsitellä tiedollisesti ja tehdä ymmärrettäväksi kohdetta, joka ei sovi normeihin. Barokkituijotus puolestaan on häpeilemätön ja anteeksipyytelemätön hekumallinen tuijotus, jossa kohde herättää tuijottavassa intensiivistä lumoa ja kiinnostusta yksityiskohtiin. (Garland-Thomson 2009, 47–51.) Analysoin näitä tuijotustapoja yhtenäisinä ja toisiinsa sulautuneina ilmiöinä, jotka paljastavat ensisijaisesti jotain tuijottavasta subjektista ja kirjoituksen ajallisaikallisesta sosiokulttuurisesta kontekstista.

Sellisti Raja Garbousovan⁵ (1909–1997) vierailu huhtikuussa ja marraskuussa 1938 huomioitiin lehdistössä runsaasti. Nimi-merkki ”Mikael” (*Uusi Suomi*, 1.4.1938) kirjoitti otsikolla ”Tyynysormet ja naisellista viehätystä sellon merkeissä” seuraavasti:

Raja Garbousova – mitäpä sanoisi tuosta vaaleasta venakosta, sanoisi sellaista, johon mahtuisi koko hänen viehätysvoimansa. Ensimmäiseksi on ainakin kerrottava hänen käsistään. Tavallisilla, hennoilla, naisellisilla sormenpäillä ei loihdita esiin tumman täyteläisesti laulavia sellon säveleitä jostakin vanhasta St[r]adivarius-soittimesta. Ei, siihen tarvitaan tuollaiset tanakat, tarmokkaat kädet, ”tyynysormet”, jotka Raja Garbousovalla on.

Tekstissä paljastuu kirjoittajan kiehtoutuminen Garbousovan ”viehätysvoimasta”. Kirjoittajan intensiivisen kiinnostuksen kohteeksi valikoituukin hänen kätensä. Kiinnostus sellistin käsiä kohtaan heijastaa myös laajempaa klassiseen musiikkiin liittyvää ilmiötä, jossa käsiin assosioidaan sukupuolittuneita mielikuvia soinnista ja äänen voimakkuudesta ja jopa seksuaalisesta kiih-

5 Nykyisessä Tbilisissä Georgiassa vuonna 1909 syntynyt Garbousova konsertoi laajasti Euroopassa ja muutti sittemmin Yhdysvaltoihin. Garbousova toimi Pohjois-Illinoisin yliopiston sellonsoiton professorina ja kuoli 98-vuotiaana Illinoisissa. Garbousova kantaesitti ja levytti laajasti säveltäjä Samuel Barberin tuotantoa. (Holmes 2019; Horvath 2018.)

kosta (Raykoff 2013, 48; Garland-Thomson 2009, 119–140). Si-
taatissa kirjoittaja pyrkii tulkitsemaan Garbousovan feminiinistä
kehoa uudessa valossa ymmärtääkseen, miten Garbousovan kä-
det sopivat implisiittisesti maskuliiniseksi vastakohtaksi miel-
letyn sellon ääneen. Feminiinisen ruumiin ja sellon maskuliini-
seksi mielletyn äänimaiseman yhdistämiseen liittyvät ristiriidat
ilmenevät *Hufvudstadsbladetin* (Vingt-et-un, 1.4.1938)⁶ jutussa,
jossa ihmetellään Garbousovan feminiinisen kehon soveltuvuut-
ta sellon soittoon. Niin ikään *Uuden Suomen* (Mikael, 1.4.1938)
jutussa kirjoittaja toteaa Garbousovan olleen jo lapsena hieman
”omituinen” halutessaan ”yhtä ainoata luonnonvastaista asiaa:
lupaa ruveta soittamaan selloa”. Selloon on sekä historiassa et-
tä nykyajassa liitetty monin tavoin maskuliinisia konnotaatioita
sen soittoasennon, suuren koon ja matalan äänirekisterin vuok-
si. (Kennaway 2016 [2014]; Ramstedt 2024, 32–34.) Lehtijutuissa
korostuvat erityisesti kaksi viimeistä näkökulmaa, mikä heijastaa
mielikuvaa sukupuolesta äänen materiaalisen perustan kautta.

Myös pianisti Annie Fischeristä⁷ (1914–1995) kirjoitetussa
lehtijutuissa feminiinisyys nähdään häiritseväenä tekijänä, joka
on ristiriidassa klassisiin musiikkiesityksiin liittyvien masku-
lisen mielikuvien ja voimakkaan äänen tuotannon kanssa. Ni-
mimerkki ”Kitty” kirjoittaa *Helsingin Sanomissa* (1.4.1938) luul-
leensa pianisti Annie Fischerin olevan ”[s]uuri, voimakas nainen,
lihava, aivan varmasti lihava ja n. 50-vuotias”. Kirjoittaja kir-
joittaa ihmetyksestään ja siitä, että kyseessä olikin ”tavattoman
pikkuinen nainen. Hento, siro, hauras, nuori ja gasellisilmäi-
nen”. Kirjoittaja kuvailee Fischeriä lopulta oudoksi tai poikke-
vaksi: Fischerin puhuu ”kuiskailemalla” vaikuttaen hiljaisu-
udessaan jopa ”elottomalta”. Kirjoittaja toteaa, ”[k]ukapa uskoisi,
että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa.
Hänhän soittaa kappaleita, joihin miehisenkään pianistin voimat
eivät tahdo riittää”. (Kitty, *Helsingin Sanomat* 1.4.1938.)

Siinä missä Garbousovaa ja Fischeriä koskevissa kirjoituksissa
sukupuolittuneen ruumiin ja äänen välinen ristiriita tulee ym-
märrettäväksi tarkastelevan ja tutkivan tuijotuksen myötä poik-

Anna Ramstedt

**”Kukapa uskoisi,
että tässä pienessä
ja hauraassa
naisessa on niin
paljon voimaa”**

– Muusikkonaisten
kehot vuoden 1938
musiikkilehdistön
katseen alla

6 ”Garbousowa är till sitt fysiska format en ganska liten dam. Intressant och konstnärlig tar hon sig ut, med sitt mjuka glänsande rödblonda hår, som hon bär upprullat i några få stora lockar, och sitt smala och livsfulla ansikte, där de mörka ögonen utgöra det dominerande. Men ingenting i hennes yttre synes göra henne särskilt lämpad att hantera just den tunga cellon.” (Vingt-et-un, *Hufvudstadsbladet* 1.4.1938.)

7 Annie Fischer (1914–1995) oli unkarilainen pianisti. Fischer voitti vain 19-vuo-
tiaana Franz Liszt -pianokilpailun, minkä jälkeen hän saavutti laajaa suosiota
konsertoiden ympäri maailmaa. (Nyizsnyánszki 2023; Steinway & Sons n.d.)

keuksellisuuden ja outouden kautta, brasilialais-ranskalaisesta pianistista Magda Tagliaferrosta⁸ (1883–1986) kirjoitetuissa jutuissa kirjoittajan kokema hämmennys ratkaistaan keskittymällä ohjelmistoon (Kitty, *Helsingin Sanomat* 14.1.1938). Vaikka Tagliaferron kirjoitetaan ”erehtyneen” liian ”pehmeässä” J.S. Bachin soitossa (H.K., *Uusi Suomi* 15.1.1938), ”hänen naisellinen, herkkä ja romanttisen eksoottinen luonteensa [soveltuu] erinomaisesti tulkitsemaan Chopinia” (Kitty, *Helsingin Sanomat* 14.1.1938). Tagliaferron luonteen kuvaaminen ”eksoottiseksi” viittaa siihen, kuinka sukupuolitettun ja eksotisoidun ruumiin oletetaan ulottuvan olennaisella tavalla persoonallisuuteen ja Chopinin soiton tulkintaan. Samalla se ilmentää, kuinka kuuntelu rakentuu lehtikirjoituksissa kulttuurisesti ohjautuneena prosessina (Eidsheim 2019), jossa äänen oletetaan heijastavan ruumista ja siihen liitettyjä sukupuolittuneita, eksotisoivia tai rodullistavia normeja.

Vaikka edellä mainituissa esimerkeissä olen tarkastellut kirjoituksia uteliaan tuijotuksen ja barokkituijotuksen yhteen soljuvasta näkökulmasta, joissain lehdistökirjoituksissa ilmenee myös miehinen katse, joka asettaa muusikkonaisen alttiiksi paitsi objektivoinnille myös seksuaalisoinnille. Tämä ilmenee varsinkin 15-vuotiaasta Merete Söderhjelmistä⁹ (1910–1995) kirjoitetusta jutussa. Nimimerkki ”Mikael” (*Uusi Suomi* 20.1.1938) kirjoittaa:

Jos olisin Tolstoi, niin tietäisin, mistä ottaa uuden, elävän mallin ”Sodan ja Rauhan” kaunotarten sarjaani. Istuisin vaikkapa vain hetkisen Mokkamökin tunnelmaisen lampun alla ja katselisin Merete Söderhjelmän sivukuvaa, silmien säteilyä ja kutrien permanenttikiharoita. Siinä valmis kuva uuden Tattajan tai Sonjan kohtaloille. Mutta minä en ole Tolstoi ja sen tähden kerron, että Merete Söderhjelm on nuori, suomalainen pianisti.

-
- 8 Magda Tagliaferro (1883–1986) syntyi ranskalaiseen perheeseen Brasiliassa. Hän aloitti opiskelunsa Pariisin konservatoriossa 13-vuotiaana. Tagliaferro ystäväystyi säveltäjä Gabriel Faurén kanssa ja esitti tämän musiikkia laajasti. Tagliaferro opetti myöhemmin Pariisin konservatoriossa ja perusti musiikkioppilaitoksia myös Brasiliaan. (Buja 2017.) Tagliaferon nimi kirjoitetaan lehdistössä muodossa ”Tagliafero”, mutta yleisimmin muualla kuin suomalaisissa lähteissä sukunimi kirjoitetaan muodossa ”Tagliaferro”.
 - 9 Pianisti Merete Söderhjelm (1910–1995) konsertoi laajasti Pariisissa, Lontoossa, Varsovassa ja Pohjoismaissa. Söderhjelm opiskeli muun muassa Arthur Schnabelin oppilaana. Söderhjelm opetti Sibelius-Akatemiassa. Söderhjelmän haastattelu löytyy Ylen arkistosta (Fellman 2007).

Jutussa Söderhjelm asetetaan kuvitteellisesti Leo Tolstoin seuraavaksi kirjanhahmoksi, Tatjanaksi tai Sonjaksi. Kirjoittaja ikään kuin leikittelee ajatuksella, jossa voisi määrätä Söderhjelminkin näköisen nuoren naisen kohtalon. Lisäksi kuvailu siitä, miten kirjoittaja istuisi tunnelmallisella mökillä katsellen Söderhjelminkin kuvaa, ilmenee fantasiana, jossa Söderhjelm on nautinnon, ikään kuin tirkistelyn, kohteena. Kun tätä verrataan 15-vuotiaasta Ida Händeliä käsitteleviin kirjoituksiin, joissa häneen viitataan lapsena (Juliette, *Hufvudstadsbladet* 21.10.1938; Terttu, *Uusi Suomi* 21.10.1938), näyttäytyy Söderhjelmistä kirjoitettu artikkeli hyvin erilaisena. Nykypäivän kontekstissa tällainen kirjoitus voitaisiin jopa tulkita tirkistelyfantasiana tai seksuaalisena häirintänä. Seksuaalista häirintää ei kuitenkaan vielä tuolloin tunnustettu sosiaalisena ilmiönä. Historialliset lähteet kuitenkin osoittavat, että nuorten naisten ahdistelu ja häirintä ovat olleet huolestuttava ja toistuva ilmiö klassisen musiikin kulttuurissa, josta myös perheenjäsenet, kuten vanhemmat ja sisarukset, varoittivat. (Saloranta 2023; Välimäki 2023; Koivisto-Kaasik ja Välimäki 2025.) Se, että yllä mainittu kirjoitus on julkaistu vuoden 1938 päivälehdessä, kertookin siitä, miten normalisoitunutta ja hyväksyttävää nuoren naisen seksuaalisointi oli siinä sosiokulttuurisessa kontekstissa.

Garland-Thomson (2009, 40) esittää, että tuijotus ja intensiivinen katse ovat sosiaalisia valtahierarkioita generoivaa käytöstä. Sukupuoleen, luokkaan, rotuun, vammaisuuteen tai muuhun kiinnittyvä tuijotus voi samalla myös olla yritys hallita tuijotettavaa (Garland-Thomson 2009, 43). Tuijotus voi siten muodostaa tuijotettavasta ja tuijottajasta riippuen valta-aseman ja alistumisen dynamiikan. Koska meillä on voimakas psykologinen tarve tulla nähdyksi, tuijotuksen kohteena oleminen voi aiheuttaa niin ahdistuneisuuden kuin voimaantumisenkin tunteita. (Garland-Thomson 2009, 59.) Garland-Thomson (ibid.) toteaa, että ”tuijottamisella on siis valta ylläpitää tai tuhota meidät.” On mahdotonta tietää varmuudella, miltä muusikkonaisista tuntui tulla julkisesti asetetuksi tuijotuksen tai jopa fantasian kohteeksi. Muutamista lehdistökirjoituksista voi kuitenkin saada osviittaa siitä. Anne Fischerin *Hufvudstadsbladetille* (Juliette, 1.4.1938) antamassa haastattelussa pianistin kerrotaan vältelleen haastattelua ja katsoneen toimittajaa torjuvasti mutta sittemmin suostuneen keskustelemaan. Hyvin erilainen asetelma näyttäytyy Garbousovan haastattelussa (Mikael, *Uusi Suomi* 1.4.1938), jossa kysytään, jaksako sellisti itse kantaa valtavasta näytettävää seloa vai onko hänellä ”sellonkantajalakeija”. Garbousova vastaa:

Anna Ramstedt

”Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa”

– Muusikkonaisien kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

Se vielä puuttuisi. Ihmisiä liikuttaa aina nähdä pienen naisen kantava suurta selloa ja minä käytän hyväkseni heidän sääliään ja annan heidän kuljettaa sitä. Itse en siis kannata selloa –ni muuta kuin lavalle ja takaisin...

Tämä vastaus voidaan tulkita usealla tavalla. Ensinnäkin Garbousova näyttää olevan tietoinen häneen kohdistuvista katseista ja tuijotuksesta. Toiseksi hän kääntää tilanteen valtasuhteet pääläelleen: sen sijaan että hän alistuisi odotukseen, hän käyttää sitä hyväkseen ikään kuin kääntäen tuijottamisen takaisin katsojaan. Hän hyväksyy ulkopuolisten tulkinnan hänen ruumiinsa ja soittimensa suhteesta mutta tekee samalla siitä keinon, jolla käyttää tilannetta edukseen. Garbousovan vastausta voi siten lukea valtdynamiikkaa haastavana kumouksellisena eleenä, joka haastaa muusikkonaisten kehoon kohdistuvat odotukset.

Haluan lisäksi kiinnittää huomiota siihen, millaisia vaikutuksia kehoon keskittyvällä tuijotuksella on lehdistökirjoituksissa rakentuvaan ajallisuuteen. Feministisessä ja queertutkimuksessa on tarkasteltu laajasti, miten sukupuoli, seksuaalisuus ja muut sosiokulttuuriset erontekijät vaikuttavat siihen, miten ajallisuus yhdistetään eri subjekteihin (esim. Kristeva 1981; Browne 2014; Belmonte Ávila ja Encarnación-Pinedo 2024). Kuten queer-ajallisuutta tutkineet Juan Belmonte Ávila ja Estíbaliz Encarnación-Pinedo (2024, 3) kuvailevat: ”Aika on aina läsnäoleva ja vääjäämätön osa mitä vain representaatiota siitä, mitä on, mitä oli ja mitä voidaan kuvitella mahdolliseksi.”¹⁰ Myös lehdistökirjoituksissa rakentuva representaatio muovaa ajallisuutta ja ruumiin käsittämistä ajassa. Se, että yllä olevissa teksteissä kiinnitetään ylenpalttisesti huomiota muusikkonaisten kehoon, juurruttaa lukijan nimittäin nykyhetkeen – ruumiin haurauteen, kauneuden katoavaisuuteen (ks. myös Ramstedt 2023). Nykyhetkeen tarrautumisella onkin erityinen merkitys juuri klassisen musiikin kontekstissa. Musiikintutkija Georgina Bornin (2015, 373–374) mukaan ajallisuuden tarkastelu tarjoaa keskeisen näkökulman musiikinlajien analyysiin: yksittäistä musiikinlajia voidaan ymmärtää tarkastelemalla, miten se ilmentää nykypäivän käytäntöjen ja kulttuuriperinnön välistä suhdetta. Klassista musiikkia leimaa korostunut menneen ihailu ja toistaminen, koostuuhun kanonisoitu ohjelmisto erityisesti ennen 1900-luvun puoliväliä sävelletystä ohjelmistosta. Millaiset ruumiit ja toimi-

10 ”Time is an ever-present and inevitable component of any representation of what is, was, and will be thought to be possible” (Belmonte Ávila ja Encarnación-Pinedo 2024, 2). Kääntänyt kirjoittaja.

juudet nähdään osana perinnettä ja kaanon ja ketkä jäävät sen ulkopuolelle, määrittävät siten, keiden tarinat sisältyvät musiikilliseen historiaan ja ketkä jäävät sen marginaaliin. Muusikkonaisten hämmästely outoina poikkeuksina ja keskittyminen heidän ruumiillisuuteensa luovat mielikuvan heistä ensisijaisesti nykyhetken ilmiöinä eikä osana musiikinhistoriallista jatkumoa. Tämä eroaa monin tavoin erityisesti siitä, miten muusikkomiehiä asemoidaan narratiivisesti osaksi perinnettä ja kaanon.

Tällaisena esimerkkinä nostan erityisesti esille pianisti Ignaz Friedmanista¹¹ (1882–1948) kirjoitetut lehti jutut tammikuussa ja joulukuussa 1938. Friedmanin soittoa kuvaillaan seuraavasti: ”Menneitten aikojen ritarillista loistoa, ja sen häikäisevä, ehtymätön värien runsaus ja keksinnän rikkaus tehoaa vastustamattomasti kerta kerralta aina uudentuntuisena” (A.V., *Helsingin Sanomat* 31.1.1938). Myöhemmin (A.V., *Helsingin Sanomat* 9.12.1938) luonnehditaan Friedmania sanomalla, että hänen

mestariutensa on nykyisin aivan huipussaan; tuntuu – niin kuin tosin aina ennenkin – ikäänkuin se nousisi kerta kerralta vain korkeammalle. Niin säkenöivää, täynnä elämää oli jälleen hänen soittonsa ja hämmästyttävä hänen teknillinen taituruutensa.

Vaikka kirjoittajat monessa arvostelussa hekumoivat Friedmanin taitoja, taitoihin ei yhdistetä outoutta. Kirjoitukset (E.K., *Helsingin Sanomat* 4.2.1938) heijastavat sitä, millä tavoin sukupuoliitetu miehin ruumis yhdistyykin kirjoittajien mielikuvissa luontevasti mielikuviin musiikillisesta taituruudesta ja ilmaisusta:

Hänen elinvoimansa, hengen ja ruumiin joustavuutensa onkin suorastaan ihmeteltävää. Hän on aina väsymätön, valmis, herkeä ja tarmokas. Eilisessä konsertissaan hän näytti nerokkuutensa ja voimansa ensimmäisestä numerosta viimeiseen.

Sukupuolitetu ruumis yhdistetään implisiittisesti Friedmanin tapauksessa musiikilliseen nerouteen ja mestariuteen. Muualle lehdistökirjoituksissa sukupuoli ja klassisen musiikin ylevyys yhdistetään myös suuremmin yhteen: ”Prof. Schnéevoigt¹² johti teoksen miehekkäästi ja samalla tehden oikeutta sen si-

Anna Ramstedt

”Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa”

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

11 Pianisti Ignaz Friedman (1882–1948) oli puolalainen pianisti, joka konserttoi laajasti Euroopassa ja monesti myös Suomessa (Steinway & Sons n.d.).

12 Kapellimestari ja sellisti Georg Schnéevoigt (1872–1947) johti orkestereita laajasti niin Suomessa kuin ulkomaillaakin (Lappalainen 2006).

säiselle henkevyydelle” (Y.S., *Uusi Suomi* 5.11.1938). Siinä missä ajallisuus ilmenee muusikkonaisten ruumiillisuutta korostavissa sukupuolittuneissa lehdistökirjoituksissa nykyhetkeen juurtuneena, valkoisten muusikkomiesten kirjoituksissa ajallisuus ilmenee ajattomuutena mutta myös jatkuvuutena. Narratiivit nerosta, mestaruudesta ja sisäisestä henkevyydestä luovat mielikuvia siitä, miten muusikkomiehet kytkeytyvät osaksi musiikinhistoriaa ja perinnettä. (Ramstedt 2023, 117.)

ARTIKKELIT
3 | 2025

”Valkoisen kasvot, mutta tumman korva” – hillitty luonnonvilleys konsertti- nautinnon kohteena

Rodullistavaa sisältöä löytyi varsinkin lehdistökirjoituksissa Lili Gyenesin (1904?–1997?)¹³ unkarilaisen naisorkesterin esiintymisestä kesäkuussa ja marraskuussa 1938. Gyenesin orkesteria markkinoitiin milloin ”aidon” unkarilaisen ”mustalaismusiikin” esittäjinä (Georg Schnéevoigt, *Helsingin Sanomat* 31.5.1938; Juliette, *Hufvudstadsbladet* 1.6.1938), milloin unkarilaisen musiikin esittäjinä (U.Ki., *Helsingin Sanomat* 3.6.1938). Orkesteriin viitattiin kaikissa tutkimissani suomen- ja ruotsinkielisissä lehdistökirjoituksissa käsitteillä, joita pidetään nykyään romaniväestöä halventavina termeinä¹⁴. Koivisto (2019, 268) huomauttaa, että uutta ja eksoottista hyödynnettiin markkinoinnissa usein tarkoituksellisesti keinoina herättää yleisön kiinnostus. Kansallisuuden ja/tai etnisyyden käyttäminen olikin vahva markkinointikeino, ja erityisesti niin sanotut romaniorkesterit herättivät suurta kiinnostusta (Koivisto 2019, 60, 268).

Nimimerkki ”Juliette” kirjoittaa *Hufvudstadsbladetissa* 1.6.1938 seuraavasti:

Det var många par svarta ögon och mycket temperament som steg i land i går eftermiddag när s/s Suomi lade till vid Södra kajen. Fröken Lili Gyenes’ zigenarflickor voro nämligen med,

13 Ruotsalais-unkarilaisesta viulistista ja kapellimestarista Lili Gyenesistä löytyy vain vähän elämäkerrallista tietoa. Gyenesin orkesteria käsitellään teoksessa *Kanslisten och zigenerskan: en ungersk damorkester, hundra kärleksbrev och en tvåa på Kungsholmen* (Ericson 2019), joskin Gyenesiä itseään käsittelevää aineistoa löytyy teoksesta vain vähän.

14 Vaikka olen pitänyt näitä termejä sitaateissa, en kuitenkaan toista niitä analyysissä vaan käytän käsitteitä ”romani” ja ”romanimusiikki”.

tjugu till antalet, allihopa med äkta zigenarhumöret och, enligt uppgift, också med äkta zigenarblod. De spela även för det mesta äkta zigenarlåtar på zigenarmaner utan noter och annat yttre tvång. En zigenare lär sig melodierna av sina föräldrar, han spelar av instinkt och behöver varken lära sig teknik eller noter [...] Vi fråga henne om hennes arbete och om orkesterflickornas uppförande. Hon berättar att ”alla är snälla, ingen olydig och att gräl avgjort hör till sällsynheterna.”¹⁵

On kuvaavaa, että kirjoituksessa mainitaan ensiksi silmät, silmä katse, tuijotus ja hekumallinen hämmästys leimaavat kaikkia Gyenesin orkesteria käsitteleviä lehdistökirjoituksia. Niissä ilmenee halu selittää, ymmärtää ja selvittää, mitä kirjoittaja, katsoja ja tuijottaja oikein havainnoi. Romanius rakentuu tässä kontekstissa useiden elementtien kautta. Samoin kuin sukupolittuneessa kirjoituksessa pyritään yhdistämään äänen ja ruumiin välistä yhteyttä, rodullistaminen tapahtuu pyrkimyksessä yhdistää etnisyyttä tai ”rotuun” liittyviä intersektionaalisia mielikuvia ulkonäköön, luonteeseen, käytökseen ja musikaalisuuteen. Rasismia ja ”rotuun” liittyviä rakenteita tutkinut yhteiskuntatieteilijä Suvi Keskinen (2021, 62; ks. myös Keskinen et al. 2009) kiteyttää, että Suomen itsenäistymisen jälkeen kansallista identiteettiä rakennutettiin erontekijöiden kautta ja rodullistavia hierarkioita luotiin muun muassa suhteessa romaneihin. Vaikka siis musiikillinen osaaminen ilmenee juuri yllä olevassa tekstissä näennäisen positiivisesti yhdistettynä romaneihin, kirjoitukset ovat kuitenkin essentialisoivia, hierarkisoivia ja yhtenäistäviä. Myös se, että kirjoittaja pohtii orkesterimuusikoiden käyttäytymistä, jolloin Gyenes joutuu vakuuttelemaan heidän hyväkäytösisiksi, luo rasistisia mielikuvia romaninaisista ”villeinä” tai ”kurittomina”.

Toisin kuin aiemmassa esimerkissä, ”luonnollisuus” yhdistettiin välillä suoraviivaisemmin kurittomuuteen ja kesyttömyyteen, mikä rakentaa rodullistuneita mielikuvia mielivaltaisuu-

Anna Ramstedt

”Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa”

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

15 ”Monia mustia silmäpareja ja paljon temperamenttia astui maalle eilen ilta-päivällä kun s/s Suomi rantautui Eteläsatamaan. Neiti Lili Gyenesin mustalais-tyttöjä oli melkein kaksikymmentä kappaletta, joilla kaikilla on aito mustalaishuumori ja, tietojen mukaan, myös aitoa mustalaisverta. He myös soittavat enimmäkseen aitoja mustalaislauluja aidolla mustalaisotteella ilman nuotteja ja muita ulkoisia pakotteita. Mustalainen oppii melodiat vanhemmiltaan, soittaa vaistonvaraisesti eikä tarvitse opetella tekniikkaa tai nuottejakaan [...] Ky-symme häneltä hänen työstään ja orkesterityttöjen käytöksestä. Hän kertoi että ’kaikki ovat kilttejä, kukaan ei ole tottelematon ja riidat ovat ehdottomasti harvinaisia’.” (Juliette, Hufvudstadsbladet 1.6.1938.) Kirjoittajan käännös.

desta. Tämä ilmenee esimerkiksi *Helsingin Sanomien* arviossa (2.6.1938), jossa ”E.K.” kirjoittaa:

Soiton säihkyvän rytmillisestä eloisuudesta ja jousisoittimien hehkuvasta laulusta huolimatta esitykset ovat taiteellisesti hallittuja, kesyttömästä luonnonvilleydestä ei tunnu jälkeäkään, yhtävähän kuin tavallisen ”mustalaissoiton” mielivaltaisuudesta.

ARTIKKELIT
3 | 2025

Toisin sanoen kirjoittaja viittaa implisiittisesti siihen, että kuultavissa on ikään kuin ”hallittu” ja kesytetty luonnonvilley. Tämä kuvastaakin Bullin (2019, 177) mukaan klassiselle musiikille tyypillistä ”hallittua innostusta”. Bullin mukaan klassisessa musiikissa ihannoidaan kontrollia ja ruumiin sekä sisäistyneen tulkinnan hallintaa. Tämä estetiikka korostaa tarkkuutta, yksityiskohtia ja täydellisyyden tavoittelua, mikä heijastuu myös musiikin esittämiseen liittyvissä käytännöissä. (Bull 2019, 177–178.) Gyenesin orkesterista kirjoitetuissa lehtijutuissa heijastuuakin kirjoittajan pyrkimys tasapainotella yhtäältä rodullistetun, villin ja kesyttämättömän ja toisaalta hallitun musikaalisuuden ja innostuksen välillä. Gyenesin orkesteria koskevista kirjoituksista käy ilmi, miten valkoisuuden normi ja rodullistetut mielikuvat vaikuttavat siihen, minkälaisia merkityksiä musiikkiin yhdistetään.

Thurman (2021, 158) kuvaa, kuinka 1930-luvun Keski-Euroopassa valkoiset kuulijat saattoivat pitää mustien muusikoiden esityksiä ”epäaidosti” valkoisina tai ”liian mustina” riippuen siitä, miten esitys vastasi heidän omia odotuksiaan ja (rasistisia) ennakkoluulojaan. Tämän tutkimuksen esimerkeissä valkoisuus näkyy siinä, miten musiikin aitous ja arvo määrittyvät suhteessa rodullistettuihin ja etnisiin piirteisiin. Tämä heijastuu selkeimmin nimimerkillä ”H.K.” kirjoitetussa tekstissä (*Uusi Suomi* 19.10.1938):

Tuhannen vuoden traditsio kumpuaa syvältä, keidas ei lakkaa viheriöimästä. Ja useat Lili Gyenesin soittajista eivät nähtävästi aitoja mustalaisia olekaan. Mutta johtaja on valikoinut valkoisensa oikealla ehdottoman muusikon vaistolla: valkoisen kasvot, mutta tumman korva, rytmi ja kaiken elementillisen erehtymättömyys. Saamme näinollen Lili Gyenesin yhtyeeltä kuulla musiikkia, jossa on elämä, sielu joka ei kysy muuta kuin luonnon, musikanttisen tunnon todellisuutta ja antaa sen soida niinkuin sydän on, niin kauan kuin se hehkuisana

sykkii. Ja me kohoomme mukana, niihin korkeuksiin joihin me pääsemme – vapaan avaruuden kotkanteitä.

Kirjoittaja korostaa valkoisten muusikoiden kykyä omaksua ja esittää ”romanimusiikkia” autenttisesti ”valkoisen kasvoilla ja tumman korvalla” siten tasapainottaen ristiriidan eksoottisen villin sekä hallitsemisen ja valkoisen erehtymättömyyden välillä.

Luonto, nautinto ja nuoruus ovat teemoja, jotka esiintyvät Gyenesin orkesterista kirjoitetuissa teksteissä (esim. Georg Schnéevoigt, *Helsingin Sanomat* 31.5.1938; H.K., *Uusi Suomi* 19.10.1938). Näissä ajallisuus ilmenee monin tavoin feminiinisenä ja syklisenä (Kristeva 1981) ja se yhdistää musiikkielämyksen luonnolliseen kiertokulkuun (vehreyteen ja kukoistukseen) sekä nuoruuden tunteeseen, jota valkoisuus (eli hallinta ja kontrolli) tasapainottaa. Toisin kuin aiemmassa luvussa käsiteltyjen muusikkonaisten lehtijutuissa, myös menneeseen viittaava mielikuva, ”tuhannen vuoden traditsio”, ilmaistaan vehreänä, mikä luo mielikuvia luonnon syklisyydestä. Vaikka kirjoittaja kuvailee kuuntelijan kohoamista korkeuksiin, tekstissä korostuu lihallsuuteen ja nautintoon viittaavia mielikuvia, jotka eroavat siten siitä transendenttisesta, ruumiittomastakin ulottuvuudesta, joka klassisen musiikin kaanoniin usein liitetään (ks. Bull 2019, 93–111). Tällöin orkesterin muusikkonaisten kuvataan kuuluvan tietynlaiseen ”ikuisesti menneeseen” tai ”eksoottiseen” aikaan, joka eristää heidät modernista ja länsimaisesta teleologisuutta korostavasta ajallisuudesta.

Kenties juuri Gyenesin orkesterin esitykseen liitetyn hurmiollisuuden takia syntyy vaikutelma, että musiikista nauttiminen on täytynyt jollain tavalla oikeuttaa. *Helsingin Sanomissa* (31.5.1938) julkaistiinkin kapellimestari Georg Schnéevoigtin seuraava ”lausunto”:

Tahtoisin mitä lämpimimmin kehottaa kaikkia helppotajuisen musiikin ystäviä käymään näissä konserteissa, koska näiden nuorten tyttöjen kuuleminen tuottaa todellakin 100-prosenttista iloa. Näillä mustalaistytöillä on hehkuva temperamentti ja kun on heitä kuullut, tuntuu kuin olisi läpikäynyt nuorennushoidon. Käykää heidän konserteissaan, sitä ette kadu!

Schnéevoigtin (*Helsingin Sanomat* 31.5.1938) ”lausunto” antaa vaikutelman, että orkesterin kuunteleminen ja katsominen on ennen kaikkea nautinnoksi. Feminiinisyyden puolestaan näyttäytyy näissä kuvauksissa eksoottisena ja luvallisen nautinnon sekä

Anna Ramstedt

**”Kukapa uskoisi,
että tässä pienessä
ja hauraassa
naisessa on niin
paljon voimaa”**

– Muusikkonaisten
kehot vuoden 1938
musiikkilehdistön
katseen alla

halun kohteena ja lähteenä, mikä poikkeaa monin tavoin aiemmassa luvussa käsitellyistä representaatioista. Voidaankin ajatella, että näissä kuvauksissa korostuu hekumallinen barokkituijotus, jossa ei ole ensisijaisesti tarkoitus ymmärtää kohdetta vaan viipyä nautinnon ja hämmennyksen tilassa. Eksoottinen feminiinisyys on tässä kontekstissa siis odotettua ja toivottua, toisin kuin tilanteissa, joissa feminiinisyys kohdataan klassisen musiikin kulttuuriin kuulumattomana. Siinä missä Gyenesin orkesterin annetaan ”valkoisen” kasvoilla ja ”tumman” korvalla lunastaa aitous ”romanimusiikin” soitossa, samanlaista ylenpalttista innostusta ei osoiteta yhtä helposti klassisen musiikin kaanonin soittaville muusikkonaisille. Tätä tulkintaa tukee myös se, että Gyenes (Juliette, *Hufvudstadsbladet* 1.6.1938) pyrki haastatteluissa osoittamaan ammattimaisuuttaan vakuuttamalla, että orkesteri voi soittaa myös ”tavallista” kanonisoitua klassista musiikkia.

Siinä missä muusikkonaisten esitykset ”romanimusiikista” kohdattiin innolla, muusikkonaisten esitykset kanonisoituneesta musiikista aiheuttivat myös hämmennystä ja kummastusta. Tämä ilmeni vahvasti edellisessä alaluvussa käsitellyissä esimerkeissä. Vielä vahvemmin hämmennys ja sukupuolituneet ennakokoluut näkyvät kirjoituksissa Helsingin Naisorkesterista, joka keskittyi säveltäjän teosten esittämiseen. Nimimerkillä ”Serp.” (*Helsingin Sanomat* 3.5.1938) mainostetaan konserttia seuraavasti:

Ken haluaa nähdä ja kuulla kuinka naisilta sujuu bassoviulun, trumpetin, käyrätorven y.m. maskuliinisten soittimien käsittelyminen [...] Siellä esiintyy ensi kerran julkisesti Helsingin Naisorkesteri, ja säveltäjä Heidi Sundblad-Halme heiluttelee tahtipuikkoja.

Toisin kuin Gyenesin orkesterista Helsingin Naisorkesterista kirjoitettiin vain muutamia lehtijuttuja ja arvosteluja, joista moni oli muusikoita ja kapellimestari-säveltäjä Sundblad-Halmea halventavia. Esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* (11.3.1938) nimimerkki ”U.Ki.” kirjoitti:

Ohjelma perustui pääasiassa pienemmille kappaleille, mikä lieneekin ollut onnellisempaa ja konsertin menestykselle edullisempaa. Rva Sundblad-Halmeen sävellystaito on näet verrattain yksipuolista ja kestänee se tuskin vakavaa käsittelyä.

Toisin sanoen muusikkonaisten soittama ohjelmisto vaikutti monin tavoin siihen, miten heidät kohdattiin lehdistökirjoituksissa. Helsingin Naisorkesterin toiminta voidaan tulkita sijoittuneen täysin valkoiseen miesvaltaiseen tilaan, ja luultavasti siitä syystä kirjoituksista ei välity edes pyrkimys tasapainottaa sukupuolitettuja ennakkoluuloja (tai naisvihamielisyyttä). Kirjoituksissa muusikkonaisten esityksistä säveltäjänäisten muusiikista heijastuu sen sijaan jopa muusikkonaisten toimintaan kohdistuva ylenkatse. Näin ollen arvostelut paljastavat sen, mitä aiemmissa kirjoituksissa on vain implisiittisesti vihjattu: että muusikkonaisten toimintaa tulkittiin monenlaisten sosiokulttuuristen erontekijöiden kautta.

Johtopäätökset

Tässä tutkimusartikkelissa olen tarkastellut vuoden 1938 pääkaupunkiseudun lehdistökirjoituksia muusikko- ja säveltäjänaisista sekä analysoinut, miten niissä kohdataan sukupuolittuneet ja/tai rodullistetut kehot. Kiinnostukseni on kohdistunut erityisesti siihen, miten tuijotus ja valkonormatiivinen kuuntelu ilmenevät osana tätä kohtaamisen prosessia ja millaisia representaatioita niiden kautta rakentuu. Lehdistökirjoituksissa ilmenee eräänlainen konflikti: muusikkonaisten toiminta herättää samanaikaisesti hämmennystä, uteliaisuutta ja kiinnostusta, mutta myös yrityksiä ymmärtää heidän asemaansa konserttisalin normatiivisessa kehyksessä. Sukupuolittuneet ja rodullistetut kehot paljastavat ääneen ja esitykseen liittyviä ennakkokäsityksiä, joissa ääni nähdään ruumiin ja erityisesti kehon koon tai käsien fyysisyyden jatkumona. Tämä jännite purkautuu tutkimusmateriaalissa muun muassa muusikkonaisten esittämisenä poikkeuksina, outoina tai nykyhetkeen sidottuina ilmiöinä ilman yhteyttä klassisen musiikin historialliseen jatkumoon.

Erityisesti Lili Gyenesistä kirjoitetut lehdistöarvostelut osoittavat, miten ohjelmisto vaikuttaa siihen, millaiseksi esiintyjien kehot ja toiminta kehystetään. Gyenesin valkoisuutta ja hänen rooliaan orkesterin johtajana korostetaan, ja hänen katsotaan ohjaavan muita muusikkonaisia ikään kuin hilliten rodullistettujen esiintyjien luonnonlahjakkuutta tai villiyyttä. Femininiisyys näyttäytyy tässä kontekstissa toivottuna ja oikeutettuna toisin kuin säveltäjänäisten teoksia esittävien muusikkonaisten kohdalla, jolloin esityksiin suhtaudutaan usein kriittisemmin tai naisvihamielisesti. Gyenesin johtama orkesteri edustaa paitsi

Anna Ramstedt

"Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa"

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

eksoottista toiseutta, myös juurruttaa feminiinistä esiintymistä osaksi konserttialia – mutta vain tietyn ehdoin: valkoisuuden asettamissa rajoissa. Tässä suhteessa valkoisuus toimii sekä nautinnon mahdollistajana että hillitsevänä rakenteena määrittäen, miten eksootisoitua musiikkia voi kuunnella.

Sosiokulttuuriset normit vaikuttivat siihen, miten keho kohdattiin ja millaisia affekteja, kuten innostusta, nautintoa tai heikuman kokemuksia, kohtaaminen synnytti. Musiikin arvojärjestelmän muodostumisen prosessiin näyttävät siten vaikuttaneen myös affektiiviset prosessit. Tämä affektiivinen dynamiikka voidaan liittää siihen, miten muusikkonaisten toiminta paikallistettiin osaksi musiikinhistoriallista kertomusta. Erityisesti kanonisoitua ohjelmistoa soittaneiden muusikkonaisiin kohtaama tuijotus heijastaa affektiivista ja tiedollista jännitettä sekä pyrkimystä ymmärtää, miten sukupuolittunut keho kytkeytyy kuul-tuun ääneen ja musiikilliseen merkitykseen. Heidän paikkaansa hahmoteltiin poikkeuksina tavanomaisesta ja toisaalta kehoon kohdistuvan kiinnostuksen kautta hetkellisinä ilmiöinä. Rodullistettuja muusikkonaisia ei kiinnitetty suoranaisesti musiikkihistoriaan vaan ”tuhatvuotiseen traditioon” ja mielikuviin luonnon syklisyydestä. Lehdistökirjoituksissa heidän esitystensä kuuntelukokemus kuvataan nuorentavana nautintona, mikä kiinnittää esiintymiset paitsi eksoottiseen ja ajattomaan menneeseen myös lihalliseen nykyhetkeen. Näin esitykset irrotetaan historiallisesta jatkumosta ja liitetään affektiiviseen kokemukseen ja kulutettavaksi nautinnoksi. Lehdistökirjoitukset eivät näin ainoastaan kuvailleet esityksiä vaan rakensivat moniaikaista ja kerroksellista historiakäsitystä, jossa sukupuoli ja muut erontekijät määrittivät sen, miten mennyt, nykyhetki ja tuleva sidottiin eri tavoin asemoituviin subjekteihin.

Lehdistökirjoitukset osoittavat, miten muusikko- ja säveltäjänaisten häivyttäminen musiikin historiasta oli aktiivinen prosessi, jossa tiettyjen toimijoiden asema marginalisoitiin ja heidät irrotettiin jatkumosta. Vaikka tämä asetelma näyttäytyy ensisilmäyksellä muusikkonaisia sortavana, sitä voidaan tarkastella myös queer-feminiinisen luennan kautta. Belmonte Ávila ja Encarnación-Pinedo (2024, 3) kirjoittavat: ”Aika sitoo meitä, mutta ennen kaikkea sitä voidaan tarkastella etsimällä esimerkkejä, joissa identiteetit purkautuvat ja aika itsessään muuttuu

queer-liittolaiseksi.”¹⁶ Nykyhetkeä voidaankin hahmotella eri tavoin kirjoituksissa. Nykyhetken korostaminen heijastaa nimittäin myös muusikkonaisten merkittävää läsnäoloa: muodostivathan naiset enemmistön konservatorioissa ja toimivat kantavina voimina niin musiikkiseuroissa kuin musiikkikasvatuksen ja -kulttuurin ylläpitäjinä (Välimäki ja Koivisto-Kaasik 2023, 10). Muusikkonaisten väkevä paikantaminen nykyhetkeen voidaan nähdä siis myös merkinä väkevästä, aina läsnä olevasta vastavoimasta ja kapinasta.

Anna Ramstedt

**”Kukapa uskoisi,
että tässä pienessä
ja hauraassa
naisessa on niin
paljon voimaa”**

– Muusikkonaisten
kehot vuoden 1938
musiikkilehdistön
katseen alla

16 ”Time binds us but, more importantly, that time can also be scrutinized in search of examples where identities are untangled and time itself becomes a queer ally” (Belmonte Ávila ja Encarnación-Pinedo (2024, 3). Kääntänyt kirjoittaja.

Tutkimusmateriaali

- ”Nuori ranskalainen pianisti Helsingissä. Magda Tagliafer[r]o.” Kitty. *Helsingin Sanomat* 14.1.1938.
- ”Magda Tagliafer[r]o.” H.K. [Heikki Klemetti]. *Uusi Suomi* 15.1.1938.
- ”15-vuotias Merete Söderhjelm soitti G-duuri konserton orkesteriosan Friedmanille”. Mikael. *Uusi Suomi* 20.1.1938.
- ”Ignaz Friedman”. A.V. *Helsingin Sanomat* 31.1.1938.
- ”Konsertit. Ignaz Friedmanin kolmas konsertti”. E.K. [Evert Katila] *Helsingin Sanomat* 4.2.1938.
- ”Heidi Sundblad-Halme”. U.ki. [Uuno Klami] *Helsingin Sanomat* 11.3.1938.
- ”Tyynysormet’ ja naisellista viehätystä sellon merkeissä.” Mikael. *Uusi Suomi* 1.4.1938.
- ”’Det är ödet som har gjort mig till cellist’. Raja Garbousowa”. Vingt-et-un. *Hufvudstadsbladet* 1.4.1938.
- ”Blixtintervju med Annie Fischer”. Juliette. *Hufvudstadsbladet* 1.4.1938.
- ”Annie Fischer.” Kitty. *Helsingin Sanomat* 1.4.1938.
- ”Ken haluaa...” Serp. *Helsingin Sanomat* 3.5.1938.
- ”Lili Gyenesin mustalais-naisorkesteri”. Georg Shnévoigt. *Helsingin Sanomat* 31.5.1938.
- ”Lili [G]yenes’ zigenar-damorquester”. Juliette. *Hufvudstadsbladet* 1.6.1938.
- ”Konsertit. Unkarilaisella naisorkesterilla suurenmoinen menestys.” E.K. [Evert Katila]. *Helsingin Sanomat* 2.6.1938.
- ”Lili Gyenes”. U.Ki. [Uuno Klami] *Helsingin Sanomat* 3.6.1938.
- ”Lili Gyenes”. H.K. [Heikki Klemetti]. *Uusi Suomi* 19.10.1938.
- ”En femtonåring på estraden”. Juliette. *Hufvudstadsbladet* 21.10.1938.
- ”Ida Händel”. Terttu. *Uusi Suomi* 21.10.1938.
- ”Sinfonikonsertti V”. Y.S. [Yrjö Suomalainen]. *Uusi Suomi* 5.11.1938.
- ”Ignaz Friedman”. A.V. *Helsingin Sanomat* 9.12.1938.

ARTIKKELIT
3 | 2025

Kirjallisuus

- Belmonte Ávila, Juan Francisco ja Estíbaliz Encarnación-Pinedo toim. 2024. *Unbound: Queer Time in Literature, Cinema, and Video Games*. London: Routledge.
- Björkstrand, Carita. 1999. *Kvinnans ställning i det finländska musiksamhället: Utbildningsmöjligheter och yrkesvillkor för kvinnliga organister, musikpedagoger och solister 1890–1939*. Väitöskirja. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Born, Georgina. 2015. ”Making Time: Temporality, History, and the Cultural Object”. *New Literary History* 46(3): 361–386. <https://doi.org/10.1353/nlh.2015.0025>
- Brett, Philip, Elizabeth Wood ja Gary C. Thomas, toim. 2006 [1994]. *Queering the Pitch: The New Gay and Lesbian Musicology*. New York: Routledge.
- Browne, Victoria. 2014. *Feminism, Time, and Non-Linear History – A Polytemporal approach*. New York: Palgrave Macmillan.

- Bull, Anna. 2019. *Class, Control, and Classical Music*. New York: Oxford University Press.
- Buja, Maureen. 2017. "Forgotten pianists: Magda Tagliaferro." *Interlude*. 10.7.2017. Tark.14.3.2025.
<https://interlude.hk/forgotten-pianists-magda-tagliaferro/>
- Cannizzo, Fabian ja Catherine Strong. 2020. "'Put some balls on that woman': Gendered repertoires of inequality in screen composers' careers". *Gender Work Organ* 27: 1346–1460.
<https://doi.org/10.1111/gwao.12496>
- Cantell, Timo 1992. "Konserttimusiikki – mennyttä historiaa nyky-päivässä." *Etnomusikologian vuosikirja* 4: 110–121.
- Citron, Marcia J. 2000 [1993]. *Gender and the Musical Canon*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Eidsheim, Nina Sun. 2011. "Marian Anderson and 'Sonic Blackness' in American Opera". *American Quarterly* 63(3): 641–671.
<https://doi.org/10.1353/aq.2011.0045>
- Eidsheim, Nina Sun. 2019. *The Race of Sound: Listening, Timbre, and Vocality in African American Music*. Durham: Duke University Press.
- Ellis, Katharine. 1997. "Female pianists and their male critics in nineteenth-century Paris". *Journal of the American Musicology Society* 50(2–3): 353–385. <http://www.jstor.org/stable/831838>
- Ericson, Henning. 2019. *Kanslisten och zigenerskan: en ungersk damorkester, hundra kärleksbrev och en tvåå på Kungsholmen*. Tukholma: BoD.
- Ewell, Philip. 2023. *On Music Theory and Making Music More Welcoming for Everyone*. Ann Arbor: Michigan University Press.
- Fellman, Ida. 2007. "'En timme med pianisten Merete Söderhjelm'. Haastattelu pianisti Merete Söderhjelmin kanssa". *Yle*. Tark. 14.3.2025.
<https://yle.fi/a/7-884666>
- Garland-Thomson, Rosemarie. 2009. *Staring: How We Look*. New York: Oxford University Press.
- Gibson, Cassandra. 2024. *Navigating Gender Identity in a Musical Europatriarchy: Stories of Power, Consent, and Silence*. Väitöskirja. Monash University. Tark. 24.9.2025. https://bridges.monash.edu/articles/thesis/Navigating_Gender_Identity_in_a_Musical_Europatriarchy_Stories_of_Power_Consent_and_Silence/26028292
- Green, Lucy. 1997. *Music, Gender, Education*. New York: Cambridge University Press.
- Grosz, Elizabeth. 2004. *The Nick of Time: Politics, Evolution, and the Untimely*. Durham: Duke University Press.
- Grosz, Elisabeth. 2005. *Time Travels: Feminism, Nature, Power*. Durham: Duke University Press.
- Hemmings, Clare. 2005. "Telling Feminist Stories". *Feminist Theory*, 6(2), 115–139.
- Hirvonen, Marja. 2000. *Salanimet ja nimimerkit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Holmes, Sarah. 2019. "Celebration of cellist Raya Garbousova". *Friends of NIU Libraries: Founder's Type. A Newsletter of the Northern Illinois University Libraries and Friends of NIU Libraries*. Tark.14.3.2025.
<https://www.niu.edu/university-libraries/news/founderstype/ftype66.pdf>

Anna Ramstedt

"Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa"

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

- Horvath, Janet. 2018. "Forgotten Cellists: Raya Garbousova." *Interlude* 10.3.2018. Tark. 14.3.2025.
<https://interlude.hk/forgotten-cellists-x-raya-garbousova/>
- Kajikawa, Loren. 2019. "The Possessive Investment in Classical Music: Confronting Legacies of White Supremacy in U.S. Schools and Departments of Music". Teoksessa *Seeing Race Again: Countering Colorblindness across the Disciplines*, toim. K. W. Crenshaw, L.C. Harris, D. Martinez HoSang ja George Lipsitz, 155–174. California: University of California Press.
- Kajikawa, Loren. 2022. "What does race have to do with music libraries and the performing arts?" *Notes* 78(3): 314–318.
<https://doi.org/10.1353/not.2022.0002>
- Kennaway, George 2016 [2014]. *Playing the Cello, 1780–1930*. New York: Routledge.
- Keskinen, Suvi. 2021. "Kolonialismin ja rasismien historiaa Suomesta käsin." Teoksessa *Rasismi, valta ja vastarinta: Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*, toim. Suvi Keskinen, Minna Seikkula ja Faith Mkvesha, 69–84. Helsinki: Gaudeamus.
- Keskinen, Suvi, Salla Tuori, Sara Irni ja Diana Mulinari, toim. 2009. *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Farnham: Ashgate.
- Koivisto, Nuppu. 2019. *Sähkövaloa, shampanjaa ja Wiener Damenkapelle : Naisten salonkiorkesterit ja varieteealan transnationaaliset verkostot Suomessa 1877–1916*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Acta Musicologica Fennica 34.
- Koivisto, Nuppu. 2021. "Säveltäjä, sukupuoli, sanomalehtijulkisuus: Vera Vinogradova–Bieckin ja Miina Härmän toiminta sotienvälisessä Virossa." *Musiikki* 52(2): 23–54.
<https://doi.org/10.51816/musiikki.110826>
- Koivisto–Kaasik, Nuppu ja Susanna Välimäki. 2025. "Neromyytti ja häirintä klassisen musiikin historiassa." Luento kurssilla "#metoo, musiikki ja valta: feministinen musiikintutkimus 2000–luvulla" 25.3.2025. Helsingin yliopisto.
- Kristeva, Julia. 1981. "Women's Time". Kääntänyt Alice Jardine ja Harry Blake. *Signs* 7(1): 13–35. <http://www.jstor.org/stable/3173503>
- Kurkela, Vesa ja Juha Mantere, toim. 2015. *Critical Music Historiography: Probing Canons, Ideologies and Institutions*. Farnham: Ashgate.
- Lappalainen, Seija. 2006. Schnéevoigt, Georg (1872–1947). *Kansallisbiografia*. Tark. 24.9.2025.
<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1521>
- Leppert, Richard. 1995 [1993]. *The Sight of Sound: Music, Representation, and the History of the Body*. Berkeley: University of California Press.
- Leppänen, Taru. 2000. *Viulisti, musiikki ja identiteetti: Sibelius-viulukilpailu suomalaisessa mediassa 1995*. Väitöskirja. Turun yliopisto. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.
- Leppänen, Taru. 2015. "The west and the rest of classical music: Asian musicians in the Finnish media coverage of the 1995 Jean Sibelius violin competition." *European Journal of Cultural Studies* 18(1): 19–34. <https://doi.org/10.1177/1367549414557804>

- Lim, Lemy. 2012. "The Female Body and Reviews of Women Pianists in 1950s London." *Women: A Cultural Review* 23(29): 163–181.
<https://doi.org/10.1080/09574042.2012.677235>
- Macarthur, Sally, Dawn Bennett, Talisha Goh, Sophie Hennekam ja Cat Hope. 2017. "The rise and fall and the rise (again) of feminist research in music: What goes around comes around". *Musicology Australia*, 39(2): 73–95.
<https://doi.org/10.1080/08145857.2017.1392740>
- Mantere, Markus. 2001. "Musiikkikritiikki etnomusikologian tutkimus-kohteena". *Etnomusikologian vuosikirja* 13: 25–37.
<https://doi.org/10.23985/evk.101118>
- McClary, Susan. 2002 [1991]. *Feminine Endings: Music, Gender and Sexuality*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Moisala, Pirkko ja Valkeila, Riitta. 1994. *Musiikin toinen sukupuoli: Naissäveltäjiä keskiajalta nykyaikaan*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Mononen, Sini. 2018. "Tutkija-kritikko: Taidekritiikki aktivistisen toiminnan välineenä". Teoksessa *Musiikki Muutosvoimana: Aktivistisen musiikintutkimuksen manifesti*, toim. Sini Mononen ja Susanna Välimäki, 15–26. Helsinki: Tutkimusyhdistys Suoni ry.
- Mononen, Sini. 2025. "The identity crisis of music criticism." Teoksessa *The Activist Turn in Music Research*, toim. Kim Ramstedt, Susanna Välimäki, Kaj Ahlsved ja Sini Mononen, 29–36. Bristol: Intellect Books.
- Nyírszényánszki, Anna Eszter. 2023. "Annie Fischer, the Hungarian Queen of the Piano." *Képmás – Magazine for women and men*. 26.7.2023. Tark. 14.3.2025.
<https://kepmas.hu/en/annie-fischer-hungarian-queen-piano>
- Ramstedt, Anna. 2023. "Kenestä on maestroksi? Pohdintaa esiintyjien kaanonista ja historian unohtamista muusikoista". Teoksessa *Naiset, musiikki ja tutkimus – Ennen ja nyt*, toim. Saijaleena Rantanen, Nappu Koivisto-Kaasik ja Anu Lampela, 111–119. Acta Musicologica Militantia vol. V. DocMus Research Publications vol. 21. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-329-8>
- Ramstedt, Anna. 2024. *Misconduct, Abuse and Classical Music – A Feminist Study of Gender Inequality in Finland*. Väitöskirja. Dissertationes Universitatis Helsingiensis 300/2024. Studia Musicologica Universitatis Helsingiensis XXXI/2024.
<http://hdl.handle.net/10138/587850>
- Rantanen, Saijaleena, Nappu Koivisto-Kaasik ja Anu Lampela, toim. 2023. *Naiset, Musiikki, Tutkimus – Ennen ja Nyt*. Acta Musicologica Militantia vol. V. DocMus Research Publications vol. 21. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-329-8>
- Raykoff, Ivan. 2013. *Dreams of Love: Playing the Romantic Pianist*. New York: Oxford University Press.
- Rojola, Sanna ja Hanna Väättäinen. 2004. "Kymmenen vuotta feministisiä tulkintoja musiikista." *Musiikki* 34(1): 3–12.
- Salami, Minna. 2000. *Sensuous Knowledge: A Black Feminist Approach for Everyone*. New York: Amistad.

Anna Ramstedt

"Kukapa uskoisi, että tässä pienessä ja hauraassa naisessa on niin paljon voimaa"

– Muusikkonaisten kehot vuoden 1938 musiikkilehdistön katseen alla

- Saloranta, Elina. 2023. "Pikkuinen, kokematon sisareni". Teoksessa *Naiset, musiikki ja tutkimus – Ennen ja nyt*, toim. Saijaleena Rantanen, Nappu Koivisto-Kaasik ja Anu Lampela, 17–30. Acta Musicologica Militantia vol. V. DocMus Research Publications vol. 21. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-329-8>
- Sarjala, Jukka 1992. "Musiikki kulttuurihistoriassa: normi- ja arvotutkimuksen näköaloja". *Etnomusikologian vuosikirja* 4: 252–268.
- Sarjala, Jukka 1994. *Musiikkimaun normitus ja yleinen mielipide*. Turku: Painosalama Oy.
- Sellberg, Karin. 2019. "The Turns of Feminist Time: Evolutionary Logic, Life and Renewal in 'New Materialist' Feminist Philosophy". *Australian Feminist Studies* 34(99): 93–106. <https://doi.org/10.1080/08164649.2019.1605488>
- Steinway & Sons. n.d. "Annie Fischer". Tark. 14.3.2025. <https://www.steinway.com/artists/annie-fischer>
- Steinway & Sons. n.d. "Ignaz Friedman". Tark. 14.3.2025. <https://www.steinway.com/artists/ignaz-friedman>
- Tarasti, Eila. 2017. "Nouse, ole kirkas": Helvi Leiviskän elämä ja teokset. Acta Semiotica Fennica LII; Approaches to Musical Semiotics 25. Helsinki: Suomen Semiotiikan Seura & Kulttuuriperintöjen akatemia.
- Taruskin, Richard. 2008. *The Danger of Music and Other Anti-Utopian Essays*, Berkeley, CA: University of California Press.
- Thurman, Kira. 2021. *Singing Like Germans: Black Musicians in the Land of Bach, Beethoven, and Brahms*. Cornell: Cornell University Press.
- Vaugeois, Lise C. 2018. "White Subjectivities, the Arts, and Power in Colonial Canada: Classical Music as White Property". Teoksessa *The Palgrave Handbook of Race and the Arts in Education*, toim. Amelia M. Kraehe, Rubén Gaztambide-Fernández, ja B. Stephen Carpenter, II, 45–68. Cham: Palgrave Macmillan.
- Virtanen, Markus. 2021. "Nukkekodin varpusen moraaliton konsertto: Arvoja, ihanteita ja uuden musiikin kuvia Ann-Elise Hannikaisen pianokonserton lehdistöreseptiossa vuonna 1976". *Musiikki* 51(3): 46–73. <https://doi.org/10.51816/musiikki.111758>
- Virtanen, Markus. 2023. "'Tottahan toki pidän ruuanlaitosta, mutta mieluiten kuitenkin sävellän.' Säveltävän naisen representaatioita Ann-Elise Hannikaisen aikakauslehtihaastatteluissa". Teoksessa *Naiset, musiikki ja tutkimus – Ennen ja nyt*, toim. Saijaleena Rantanen, Nappu Koivisto-Kaasik ja Anu Lampela, 213–244. Acta Musicologica Militantia vol. V. DocMus Research Publications vol. 21. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-329-8>
- Välimäki, Susanna. 2023. "Feministisiä vastakertomuksia. Suomalaisten säveltäjänäisten historiaa Mina Boijesta Lilli Thunebergiin". Teoksessa *Naiset, musiikki ja tutkimus – Ennen ja nyt*, toim. Saijaleena Rantanen, Nappu Koivisto-Kaasik ja Anu Lampela, 31–71. Acta Musicologica Militantia vol. V. DocMus Research Publications vol. 21. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-329-8>

- Välimäki, Susanna ja Nuppu Koivisto-Kaasik. 2023. *Sävelten tyttäret: säveltävät naiset Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
<https://doi.org/10.21435/ha.154>
- Wahlfors, Laura. 2021. "Sukupuoli, seksuaalisuus, musiikin esittäminen ja muusikkous – muusikot ja tutkijat ajankohtaisten kysymysten äärellä" *Musiikki* 51(2): 3–22.
<https://doi.org/10.51816/musiikki.110847>
- Walker, Margaret E. 2020. "Towards a decolonized music history curriculum." *Journal of Music History Pedagogy* 10(1): 1–19.

Anna Ramstedt

**"Kukapa uskoisi,
että tässä pienessä
ja hauraassa
naisessa on niin
paljon voimaa"**

– Muusikkonaisten
kehot vuoden 1938
musiikkilehdistön
katseen alla